

Gegenwart und Zukunft von Fertőrákos

Fertőrákos jelene és jövője

Ein kleiner Ort in Westungarn mit tausendjähriger Geschichte; einst antikes Heiligtum, im Mittelalter durch Mauern mit Toren befestigt; später Sommerresidenz des Raaber Bischofs, ein Ausgangspunkt der Gegenreformation; noch um 1940 reich und wohlhabend; nach dem Krieg monatelang leer und öde, später, in den fünfziger Jahren, der wirtschaftlichen Depression ausgesetzt, arm und vergessen. Zwischenzeitlich einige – größtenteils unbegründete – Hoffnungen einer Wiederbelebung. Hat Fertőrákos doch noch eine Zukunft? Hat die Siedlung wirklich noch Möglichkeiten, die zu einer Weiterentwicklung führen können? Über die heutigen Vorstellungen der Ortsansässigen, über ihre Pläne und Hoffnungen möchte ich kurz berichten. Ich muß aber schnell hinzufügen: Ohne einige Angaben über die Vergangenheit, können wir die Zukunftspläne der Kroisbacher nur schwer verstehen.

Fertőrákos (ehem. Kroisbach) liegt am kürzeren, südlichen Ufer des Neusiedler Sees, 10 km von Sopron (Ödenburg) entfernt. Der See gehörte viele hundert Jahre lang zur weiteren Umgebung der königlichen Freistadt Ödenburg und kam mit dem Friedensabschluß in Trianon im Jahr 1920 größtenteils an Österreich: Nur einige Siedlungen sind bei Ungarn geblieben – so auch Fertőrákos und die engere Umgebung des Dorfes. Die Einwohnerzahl betrug 1785 1003, 1920 3025, 1945 3745. Für 80 % der Einwohner war 1945 deutsch die Muttersprache, und für 20 % ungarisch.

Trotz der stadtnahen Lage waren damals nur 15-20 % der Bevölkerung wirtschaftlich mit der Stadt Ödenburg verbunden. Die Mehrzahl der Einwohner führte eine selbständige Landwirtschaft und lebte meistens von der intensiven Gemüse- und Weinproduktion, letztere wurde von den deutschsprachigen Siedlern schon im 12.-13. Jahrhundert betrieben. Auch die Fischerei hatte eine gewisse Bedeutung. Das günstige Klima und der fruchtbare Torfboden boten zudem für den Gemüseanbau ausgezeichnete Voraussetzungen. Von Fertőrákos aus wurden die in der Nähe liegenden größeren Ortschaften in Westungarn, später aber auch in Österreich mit Frischgemüse versorgt. Täglich fuhren frühmorgens Wagenkolonnen mit frischem Gemüse beladen in die Umgebung.

1945 wurden 80 % der Dorfbevölkerung nach Deutschland ausgesiedelt, die meisten in die Gegend von Ulm und Essen; an ihrer Stelle kamen ungarische Familien, die ihrerseits aus dem historischen ungarischen Oberland (heute Slowakei) vertrieben wurden. Die Einwohnerzahl sank auf 2150, und diese Zahl steigt erst heute wieder langsam an. Der früher von der Landwirtschaft und dem Weinanbau geprägte Charakter der Ortschaft ging allmählich verloren. Heute sind 80 % der arbeitsfähigen Bevölkerung in Sopron (Ödenburg) beschäftigt. Die übrigen Bewohner arbeiten weiterhin im Ort und zwar im Kleingewerbe oder in der Landwirtschaft. Diese Situation sollte sich zugunsten von Fertőrákos ändern. Rechtlich ist der Ort eigenständig, in der Regi-

Fertőrákos: ezeréves történetű, apró település Nyugat-Magyarországon. Az ókorban kultikus hely, a középkorban gazdag mezőváros, melyet kőfalak és erős kapuk védenek. Később a győri püspök nyári rezidenciája, az ellenreformáció előretolt hídfőállása. A legújabb időkig tehető, jómódú település; a háború után üres és kihalt. Később, az ötvenes évek gazdasági visszaesése idején elfelejtett, szegény falu. A hatvanas években az újjászületés nagyjából megalapozatlan reményei éltetik a község lakóit. Van-e igazán jövője e nagymultú, történeti településnek; adódik-e megfelelő lehetőség arra, hogy fejlődése ismét meggyorsuljon? A település lakóinak ezzel kapcsolatos elképzeléseiről, terveiről és reményeiről szeretnék röviden beszámolni, ami a múlt eseményeinek ismerete nélkül persze aligha lehetséges.

Fertőrákos -német nevén Kroisbach- a Fertő tó déli partján fekszik, Soprontól (Ödenburg) alig tíz kilométer távolságra. Magát a tavat a szabad királyi város, Sopron birtokolta; az 1920-as trianoni békeszerződés óta azonban a Fertő tó nagyobb része Ausztriához tartozik. A partmenti községek közül alig néhány maradt magyar; Fertőrákos utóbbiak közé tartozott. 1785-ben 1003-an laktak itt, 1920-ban 3.025-en, 1945-ben már 3.745 lelket számlált a falu. Századunk első felében a lakosok négyötöde német anyanyelvű volt és csupán a lakosság egyötöde vallotta magát magyar anyanyelvűnek.

Sopron közelsége ellenére gazdaságilag csupán a lakosság egyötöde függött a szomszédos várostól. A lakók nagyobb része mezőgazdálkodással kereste kenyerét -legtöbbjük zöldségtermesztésből és szőlőművelésből élt. A német telepesek már a középkorban borászattal is foglalkoztak. Jelentős volt a halászat is. A környező településeket, az első világháború után a környező osztrák falvakat is, innen látták el friss zöldséggel. A zöldségtermesztéshez a kedvező időjárás és a termékeny lápi talaj nyújtott kedvező lehetőséget. Kora hajnalban hosszú koscsikaravánok indultak útnak a szomszédos településekre, megvakva friss zöldséggel.

1945-ben a falu német anyanyelvű lakosságának közel négyötödét Németországba telepítették: legtöbbszörnek Essen és Ulm vidékén jelöltek ki új lakóhelyet; a megüresedett portákat magyar parasztszaládok foglalták el, akiket a Felvidékről űztek el. Ez időben a lakosság összlétszáma 2.150 lélekre csökkent és ez a lakosság csupán napjainkban mutat némi növekedést. A korábban mezőgazdaságból és szőlőművelésből élő település gazdasági arculata átalakult. Ma a munkaképes lakosság közel négyötöde Sopronban talál megélhetést; legtöbbször gyárakban dolgozik. A lakosság fennmaradó része ma is a községben keresi kenyerét, legtöbbször gazdálkodik vagy kisiparral foglalkozik. Ezen a helyzeten azonban mihamarább szeretnék változtatni.

on übernimmt die Stadt Sopron nur eine gewisse Koordinierung von behördlichen Aufgaben. Die Gemeinde von Fertőrákos möchte aber auch wirtschaftlich selbständig sein.

Die Einwohner von Fertőrákos haben konkrete Vorstellungen, wie das verwirklicht werden könnte. Seit 1981 hatte die Siedlung keinen eigenen Flächennutzungsplan: Die Grundlinien der Entwicklung waren in den Flächennutzungsplänen „Sopron und Umgebung“ festgelegt. Zu den ersten Entscheidungen des neu gewählten Bürgermeisters gehörte die Aufstellung eines eigenen Flächennutzungsplanes für Fertőrákos. Die zur Zeit angelegene Umgestaltung des ungarischen Wirtschaftslebens hat diese Bemühungen noch unterstützt.

Nach heutigen Vorstellungen wäre die erste grundsätzliche Bedingung zur Erhöhung der Wirtschaftskraft der Gemeinde die Zurückgewinnung des in Sopron beschäftigten Bevölkerungsanteils. Es sieht derzeit so aus, daß eine Erweiterung des örtlichen Arbeitsplatzangebots hauptsächlich auf dem Fremdenverkehrssektor erreicht werden kann. Die Entwicklung des Fremdenverkehrs hat seit dem Fall des „Eisernen Vorhangs“ wesentlich größere Chancen. Erst vor kurzem hat man bei Fertőrákos eine neue Grenzstation für Fußgänger und Radfahrer geöffnet, so daß die gesamte Umfahrung des Neusiedler Sees für Touristen möglich wird. Die Ortschaft ist dank der erweiterten Schifffahrt nun auch auf dem Wasserweg leichter erreichbar geworden.

Ami a közigazgatást illeti, Fertőrákos mindmáig megőrizte függetlenségét: Sopron város Polgármesteri Hivatala csupán a szakhatósági tevékenység összehangolását biztosítja. Fertőrákos azonban szeretné gazdasági önállóságát is mihamarább megteremtteni.

A község lakóinak határozott elképzelése van arról, hogyan is lehetne mindezt mielőbb megvalósítani. Fertőrákos fejlesztésére mindeddig nem készült átfogó rendezési terv: a település elképzelt jövőjével kapcsolatos főbb elképzeléseket „Sopron és környéke“ általános rendezési tervben rögzítették. Az 1990-ben megválasztott polgármester első feladatának tartotta, hogy elkészítse a település önálló területfelhasználási tervét. A magyar gazdasági élet folyamatban lévő, markáns átalakulása e fáradozások jogosságát igazolta.

Az itt élők ma úgy látják, a község gazdagságát leginkább úgy alapozhatják meg, ha visszahódítják a Sopronban dolgozók nagyobb részét. Úgy tűnik: a községben elsősorban az idegenforgalom fejlesztésével lehet új munkahelyeket teremteni. A „vasfüggöny“ felszámolása óta az idegenforgalom fejlesztésének lehetőségei valóban látványosan javultak. Nemrégén például új határátkelőhelyet nyitottak a gyalogosok és turisták részére; ezzel lehetővé vált végre, hogy a Fertő tó partját teljes hosszúságában körbejárhassák a kirándulók. A település a tavon megindult rendszeres hajóforgalomnak köszönhetően ugyancsak közelebb került a tó körül elhelyezkedő többi idegenforgalmi nevezetességhez.

Abb. 6. Fertőrákos, südlicher Stadteingang mit einem Teilstück der Stadtmauer (links) und der Hofanlage Hauptstraße 159. Um 1970.
6. kép. Fertőrákos, a város déli bejárata a városfal egy részével (balra) és a Fő utca 159. porta együttese. 1970 körül.

Die Entwicklung des Fremdenverkehrs in Fertőrákos soll folgende vorhandene Möglichkeiten nutzen:

1. Auf dem Gemeindegebiet liegt der bekannte, auf die Römerzeit zurückgehende Steinbruch: Durch die von altersher angewandten speziellen Abbaumethoden sind im Steinbruch suggestive Innenräume entstanden (Abb. 13, 14). Die Attraktivität der Anlage lockt schon heute jährlich 200 000 Besucher an. Der Steinbruch wird zur Zeit noch von der Stadt Sopron verwaltet, was die Bürger von Fertőrákos unbedingt ändern wollen.
2. In dem aufgelassenen Steinbruch wurde 1970 eine Bühnenanlage mit über 800 Zuschauerplätzen eingerichtet. In den vergangenen zwei Jahrzehnten wurden zahlreiche Konzerte, Theaterstücke und Opern aufgeführt.
3. Ein Glaubersalzhaltiges Heilwasservorkommen wurde nahe der Ortschaft entdeckt; laut ärztlichen Berichten ist das Wasser für Heilbäder geeignet.
4. Die aus der Gemeinde nach dem Zweiten Weltkrieg vertriebene deutschsprachige Bevölkerung von Fertőrákos ist mit ihrer Heimat auch heute noch stark verbunden. Es werden immer mehr Besuche der „Kroisbacher“ Deutschen in Ungarn organisiert. Diese Reisetätigkeit kann das ganze Jahr über einen gleichmäßigen Besucherverkehr und zu bestimmten Veranstaltungen auch größere Gästezahlen gewährleisten.
5. Die Zwei- oder Dreisprachigkeit soll in Westungarn und im Burgenland stärker gefördert werden: Immer öfter werden Feriensprachkurse organisiert.
6. Durch das Gemeindegebiet führt die Landesstraße Nr. 8526, die Sopron mit dem Neusiedler See verbindet. An Sommer Tagen halten sich über 10 000 Gäste am Seeufer auf. Einige davon eilen direkt zum See. Für sie soll eine Umgehungsstraße im Bereich der früheren Grenzzone ausgebaut werden. Viele Badegäste verweilen aber auch gerne in Fertőrákos. Die Gemeinde sieht die Chance, diesen „Transit-Tourismus“ für einen Aufenthalt in Fertőrákos zu gewinnen. Im Winter fahren täglich etwa 500 Personen durch Fertőrákos, im Sommer etwa 8000; dies könnte nach Auffassung der Ortsansässigen eine solide Basis zum Aufbau des Tourismus sein.

Das beschäftigungspolitische Ziel der Gemeinde sieht vor, in den nächsten Jahren mehr als 20 % der Bevölkerung in der örtlichen Gastronomie arbeiten zu lassen. Die Entwicklung des Fremdenverkehrs soll allein auf privater Basis erfolgen: Für Großbetriebe ist in der historischen Siedlungsstruktur kein geeigneter Platz vorhanden.

In ihrer Beschäftigungspolitik will die Gemeinde allen Bestrebungen zur Industrialisierung energisch widerstehen. Nur einige kleingewerbliche und besonders mit dem Fremdenverkehr verbundene Branchen sollen bescheidene Möglichkeiten zur Weiterentwicklung erhalten. Dies soll zur Förderung des Fremdenverkehrs beitragen. Die Landwirtschaft soll dagegen wieder stärker unterstützt werden. Die bereits erwähnten günstigen lokalen Bedingungen für Gemüseanbau bestehen ja auch noch heute. Die früheren Produktionsgenossenschaften konnten aber die im traditionellen Gemüseanbau liegenden Möglichkeiten

Az idegenforgalom fejlesztése kapcsán a fertőrákosi polgárok többek között a most felsorolt lehetőségek jobb kihasználását tervezik:

1. A község területén a római kortól a legutóbbi évekig folyamatosan folyt a mészkőkitermelés: a hegy gyomrába vájt kőfejtő-hála a kőkitermelésnél alkalmazott különleges kőfejtési technikának – magával ragadó téregyüttést alkot. A föld alatti terek labirintusa olyan idegenforgalmi látványosság, mely évente közel kétszáz ezer látogatót vonz ide. A kőfejtő-melynek környéke ma rendezetlen és kultúrálatlan- egyenlőre Sopron fennhatósága alatt áll: ezen azonban a fertőrákosiak okvetlenül változtatni szeretnének.
2. A felhagyott kőbányában 1970-ben nyolcszáz férőhelyes színházat rendeztek be, ahol az elmúlt két évtizedben sok, felejtetetlen hangversenyt rendeztek és nem egy színvonalas operát is előadtak.
3. A település közelében glaubersó tartalmú gyógyvizforrást fedeztek fel: az orvosi vélemények szerint ez a víz igen alkalmas a gyógyfürdésre.
4. A második világháború után Fertőrákosról kitelepített német anyanyelvű lakosság ma is ápolja kapcsolatait szülőföldjével. Egyre gyakrabban szerveznek a Fertőrákosról elszármazott német anyanyelvűek számára magyarországi utakat; ők szinte minden évben, minden évszakban eljönnek egykori hazájukba: a nagyobb rendezvények alkalmából pedig egyidőben nagyobb csoportok hosszabb időre is felkeresik a falut.
5. Nyugat-Magyarországon és Burgenlandban a két- és háromnyelvűség (magyar, német, horvát) iránti igény egyre nagyobb: a tanulnivaló fiatalok számára mind gyakrabban szerveznek tanfolyamokat, nyári nyelvi táborokat.
6. A 8526. számú közlekedési út, mely Sopront a Fertő tóval összeköti, a községen át vezet. Egy-egy nyári napon tízezernél is többen élvezik a tópart nyújtotta felüdülést. Az átmenő forgalom számára az egykori határsáv meglévő nyomvonalának kihasználásával elkerülő út kiépítését tervezik. Sok fürdővendég azonban szívesen töltené a nap egy részét Fertőrákoson. A község lakói úgy érzik, hogy az átmenő forgalom „megállítható” a faluban. A Fertő tóra igyekvők közül télen ötszáz körüli az átutazók száma, nyáron ez a szám gyakran eléri a nyolcezer főt is. Ez a vendégereg már megfelelően nagy ahhoz, hogy a turizmussal kapcsolatos létesítmények gazdaságosan üzemelhessenek.

Az önkormányzat célja a foglalkoztatottság területén egyértelmű: az elkövetkező években a lakosság legalább egyötöde találjon magának megfelelő munkahelyet a helyi vendéglátásban. Ma már egyértelmű, hogy az idegenforgalom első sorban magánvállalkozás formájában működtethető megfelelő nyereséggel: nagy idegenforgalmi létesítmények – szállodák, gyógyszállók – elhelyezése a történelmi mezővároskában amúgy sem lenne kívánatos.

Az iparosítással kapcsolatos törekvéseknek a község ezután is energikusan gátat kíván szabni. Csupán néhány, az idegenforgalmat szolgáló kisipari és szolgáltató tevékenység igen óvatos fejlesztése jöhet szóba; ezzel is a turizmus növekedését kívánják elsősorban szolgálni. A mezőgazdaság ezzel szemben újra számíthat a támogatásra, ami természetes is, hiszen a zöldségtermesztés helyi adottságai ma sem kedvezőtlenebbek, mint korábban, a háború előtti időkben. A nagy mezőgazdasági szövetkezetek azonban soha nem tudták igazán kihasználni a hagyományos zöldségtermesztés nyújtotta lehetőségeket: a

nicht ausnutzen, dieser ist längst aufgegeben worden. In erster Linie soll nun die Wiedereinführung der Frühgemüseproduktion unterstützt werden. Die Vermarktungsmöglichkeiten scheinen günstig zu sein. Die Versorgung der Soproner Märkte – auf denen täglich auch viele Österreicher einkaufen – mit Frischgemüse läßt zur Zeit sehr zu wünschen übrig. Darüberhinaus rechnet man in Fertőrákos mit einem direkten Export ins Burgenland, wo früher die wichtigen Märkte lagen. Mit der Wiederbelebung der Landwirtschaft können auch die alten Wirtschaftsgebäude ihre ursprüngliche Funktion wiedererhalten; dadurch könnten Scheunen und Stallungen historischer Hofanlagen vor dem Verfall gerettet werden. Langfristig soll die Einwohnerzahl in Fertőrákos nun um 15-20 % auf etwa 3000 Einwohner steigen. Unter den „Neuansiedlern“ sollen in erster Linie qualifizierte, ambitionierte und unternehmungslustige Leute angeworben werden. Um dieses Ziel zu erreichen, würde die Gemeinde auch bestimmte – im wesentlichen infrastrukturelle – Investitionen auf sich nehmen. Man hat sich in früheren Jahren bemüht, Grundstücke für die Errichtung von Reihenhäusern auszuweisen, was aber auf den Widerstand der Ortsansässigen gestoßen ist. Heute forciert man diese den örtlichen Strukturen widersprechende Lösung nicht mehr; die Bebauungsdichte darf aber die im historischen Ortskern übliche mittlere Bebauungsdichte nicht überschreiten. In Anpassung an die örtlichen Bautraditionen sind eingeschossige Giebelhäuser mit Satteldächern und Dacherkern zugelassen.

Mit dem Ausbau der Umgehungsstraße wird die jetzige Hauptstraße verkehrsberuhigt. Diese Verkehrsberuhigung wird auch dem Schutz der historischen Gebäude dienen. Der von der alten Stadtbefestigungsanlage umschlossene Siedlungskern steht seit 1969 unter Denkmalschutz. Die Grenzen des ensemblesgeschützten Bereiches sollen nun erweitert werden. Das bedeutet, daß die Erhaltung des historischen Siedlungskerns – im Prinzip – von einem Landesgesetz geregelt und gesichert wird. In der Praxis sieht aber die Sache leider nicht so überzeugend aus. Die zuständigen Mitarbeiter des Denkmalschutzamtes haben nicht die entsprechenden Mittel, um alle notwendigen Instandsetzungen finanziell zu unterstützen. Die Einhaltung der an sich strengen denkmalpflegerischen Auflagen wird zwar von der Landesdenkmalschutzbehörde (OMvH) kontrolliert. Die Fachleute schreiten aber oft nicht konsequent genug gegen unsachgemäße Renovierungen und Zerstörungen ein. Das alles hängt mit der schwierigen Finanzierung von Restaurierungen zusammen. Um Instandsetzungen in die Wege zu leiten und die notwendigen Mittel dafür zu aktivieren, wendet man sich vor allen an die ansässige Bevölkerung und investitionswillige, finanzkräftige Unternehmer – Leute, die vorher mit Denkmalschutz kaum etwas zu tun hatten. Die Wohnhäuser befinden sich fast ausschließlich in Privatbesitz und sind um ein bis zwei Gästezimmereinheiten erweiterbar. Zu diesem Zweck kann auch ein Kredit in Anspruch genommen werden, der aber viel zu bescheiden ist. Der größte Teil der Baumaßnahme muß also aus eigenen Mitteln finanziert werden. Hauseigentümer sind oft nicht in der Lage oder nicht willens, die Auflagen des Denkmalschutzes zu berücksichtigen. In solchen Fällen bemüht sich die Gemeinde um einen geeigneten Käufer, der bereit ist, die Instandsetzung entsprechend den vorgegebenen Auflagen auszuführen.

Die neuesten Entwicklungspläne der Gemeinde schreiben die Erhaltung und harmonische Weiterentwicklung der historischen

zöldségtermesztés hosszabb idő óta teljesen szünetelt. Minde- nek előtt a korai, „primőr“ zöldségtermesztés érdemi meg a támogatást. A kereslet – úgy tűnik – a friss zöldség iránt igen nagy: nem mondható kielégítőnek a soproni piacok zöldségellátása sem, pedig ott naponta sok osztrák bevásárló is megfordul. Emellett arra számítanak a fertőrákosiak, hogy a korábbi, hagyományos burgenlandi vásárlók is igényt tartanak megint a jó minőségű mezőgazdasági termékekre. A gazdálkodás megélénkülésének hatására megint nélkülözhetetlenné válhatnak a régi gazdasági épületek. Reményeink szerint közülük nem egy ismét visszakaphatja eredeti rendeltetését. Úgy tűnik, ez lenne a legkézenfekvőbb megoldás ezeknek a jellegzetes épületeknek a megőrzésére: enélkül az egykori pajták és istállók aligha menthetők meg a végleges pusztulástól.

Ami a népesség számának alakulását illeti, a fertőrákosiak úgy gondolják: még hosszú távon sem lenne kedvező, ha a lakosság száma háromezzer lélek fölé emelkedne. Leginkább nagy szakértelmű, jómódú és törekvő embereket szeretnének megnyerni, hogy keressenek a községben megfelelő, új otthon maguknak és családjuknak. Hogy Fertőrákost a letelepülők számára még vonzóbbá tegyék, a község egy sor – jobbára az infrastruktúrát javító – beruházástól sem riadna vissza. Emellett korábban kedvezményes telekosztással is próbálkoztak: előbb a zártosorú, sorházas beépítést szorgalmazták, de ez a sűrű, városias beépítés nem nyerte el az építettek tetszését. A sorházas beépítés azonban más szempontból sem bizonyult szerencsésnek, mivel nem voltak történelmi hagyományai és a kialakult településszerkezetben is idegenül hatottak. Ma úgy gondolják, hogy az újonnan beépített lakótömbök sűrűsége semmi esetre sem lehet nagyobb a történelmi beépítésű területek évszázadok során kialakult, hagyományos mértékénél. E helyi építési hagyományoknak leginkább az egyszintes, oromfalas, utcára merőleges gerincű, nyeregtetős házak felelnek meg: ez az épületforma ma is követhető és ügyes tervezéssel századunk magasabb lakáskultúrájának is megfelelő kereteket adhat.

A Fő utca nagy forgalma az elkerülő út megépítése után megcsendesedhet: ez tovább növeli a házak lakóértékét és az épületek állagának védelmét is megkönnyítheti. A régi városfal által határolt belső településmag 1969 óta központi műemléki védelmet élvez; ez országos listán szereplő „műemléki jelentőségű terület“. A védett épületegyüttes határait azonban mindenképpen jó lenne kibővíteni.

A szigorú műemléki törvények elvben következetesen segítik, hogy a központilag védett, belső településmagban a házak formája, díszítése ne változzon. A helyzet azonban a valóságban közel sem ilyen kedvező. A védelemért felelős műemléki hivatal messze nem rendelkezik olyan nagyságú anyagi eszközzel, mely elégséges lenne legalább a legértékesebb emlékek megmentésének hathatós támogatására. A szigorú műemléki előírások betartásáért is az Országos Műemlékvédelmi Hivatal szakemberei a felelősek; e szakemberek azonban esetenként nem léphetnek fel kellő szigorral és következetességgel a szakszerűtlen, „műkedvelő“ építettekkel szemben és gyakran nem tudják megakadályozni egy-egy értékes épületrész bontását, átépítését sem. Ez részben azzal is magyarázható, hogy a támogatási lehetőségek hiányában igazán nem tudják befolyásolni az itt folyó helyreállítási munkákat. Jó lenne tehát, ha több pénz állna a műemlékvédők rendelkezésére; a házak teljes helyreállítása azonban ezekből az összegekből aligha lenne fedezhető. Az önkormányzatnak ezért a helyi lakosokat és esetenként vállalkozókedvű magánosokat is meg kell nyerni egy-egy ház hely-

Abb. 7-8. Fertőrákos, Bischöfliches Palais, Fassade und Innenhof, Anlage des 18. Jahrhunderts über Resten des mittelalterlichen Vorgängerbaus. Um 1970.

7.-8. kép. Fertőrákos, a püspöki palota homlokzata és belső udvara, a 18. századból épületegyüttes a középkori előzményépület maradványain, 1970 körül.

Abb. 9. Verlauf der ungarisch-österreichischen Grenze an der Straße nach Mörbisch, im Hintergrund ein ehemaliger Wachturm, am rechten Bildrand die Mithras-Kultstätte.

9. kép. Az osztrák-magyar határ vonala a Fertőmeggyesre (Mörbisch) vezető út mentén, háttérben a hajdani őrtornyok egyike, a kép jobb szélén a Mithras-kultusz helye.

Hofanlagen und Siedlungsstrukturen vor. Die geplante Flächen-
nutzung entspricht den topographischen Gegebenheiten und den
historischen Traditionen. Die erwähnten Veränderungen des
Straßensystems verursachen keine bedeutenden Strukturver-
änderungen in der Ortschaft. Wenn man die Pläne, die von Archi-
tektin Teresia Zábó und Architekt Josef Koller entworfen sind,
sorgsam studiert, kann man annehmen, daß die Voraussetzungen
zur maßvollen Weiterentwicklung der Ortschaft nun gegeben
sind. Die beiden Architekten kennen die neuesten Forschungen,
die von den Autoren der vorliegenden Publikation durchgeführt
wurden, und ihre Pläne beziehen sich auf Vorschläge, die hier
gemacht wurden. Fertőrákos ist durch jahrhundertlange
Bemühungen von Deutschen und Ungarn entstanden; es besteht
eine gute Chance, daß diese schöne alte Ortschaft in guter Zu-
sammenarbeit von deutschen und ungarischen Fachleuten,
Kunsthistorikern, Architekten und Städteplanern eine Wieder-
belebung erfährt.

reállításának anyagi támogatására. Sajnos a magánvállalkozók nagyobb része olyan „újjgazdag“, aki korábban nem foglalkozott épülethelyreállítással és így sem megfelelő tapasztalatokkal, sem kielégítő építészeti kultúrával nem rendelkeznek. Gyakran a hiteles, becsületes helyreállítás legalapvetőbb elveit sem ismerik; csupán arra ügyelnek, hogy a helyreállított épület minél előbb és minél busásabb hasznot hozzon számukra.

A lakóházak szinte kivétel nélkül mind magántulajdonban vannak; legtöbbjüket az udvar irányában egy-két szobával, vendéglakrésszel bővíteni is lehet. E célra szerény hitelt adtak eddig a bankok, melyeknek összege azonban soha nem volt túl nagy és a hiteleket -különösen az utóbbi években- súlyos kamat is terhelte. Sajnálatos módon új ház építéséhez mindig kedvezőbb körülmények között lehetett kölcsönhöz jutni, ami a régi bontására és új építésére ösztönzött. A meglévő házak renoválását ezért szinte kizárólag készpénzből ésszerű fedezni. A tulajdonosok egy része azonban képtelen a megújításhoz szükséges készpénzt összegyűjteni, mások meg nem is akarnak pénzt költeni a meglévő ház helyreállítására, amelyet felesleges tehernek tekintenek. Ilyen esetekben a község kénytelen olyan, új tulajdonosok felkutatását szorgalmazni, akik megfelelően megbecsülik a múlt örökségét és szívesen áldoznak nagyobb összeget is a régi épületek megmentésére.

A község legújabb településrendezési tervei helyi szabályzat formájában írják elő a régi beépítés megőrzését és a porták helyreállításához és harmonikus továbbfejlesztéséhez is pontos előírásokat adnak. A most elkészült területfelhasználási tervek jól igazodnak a település földrajzi adottságaihoz és tiszteletben tartják a hagyományos településszerkezet főbb vonásait is. Különösen dicséretes, hogy az új elkerülő út létesítésére meglévő, üres területsávot, az egykori határ felvonulási útját jelölték ki. A települést tehát nem kell félteni attól, hogy hagyományos szerkezeti felépítése felbomlik. E terveket 1992-ben Zábó Teréz és Koller József építészek készítették. Elképzeléseikkel érdemes részleteiben is megismerkedni. Terveik arról győznek meg, hogy a történelmi település harmonikus továbbépítésének műszaki feltételei adottak. E tervek készítőinek munkájuk során módjukban állt a most közreadott építéstörténeti kutatások eredményeivel is megismerkedni: terveik készítése során az e kötetben összefoglalt műemlékvédelmi alapelveket is igyekeztek figyelembe venni. E tanulmány német és magyar szerzői azt a célt tűzték maguk elé, hogy a maguk módján megpróbálják a falu megújulását ismereteikkel elősegíteni. Tudott dolog, hogy Fertőrákos magyar és német anyanyelvű polgárainak közös fáradozása nyomán vált szép és otthonos hajlékká. Most itt a nagy lehetőség, hogy ismételt összefogással a nagy múltú mezőváros fejlődését tovább segítsük: a magyar és német szakemberek, művészettörténészek, építészek és város-tervezők közös munkájának ez volt a legfontosabb célkitűzése.

Abb. 10. Hauptstraße 111, Anwesen der Familie Goisser, Hofansicht.
10. kép. Fő utca 111., a Goisser család lakhelye, az udvar képe.